

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (1), 67-90

Geliş Tarihi: 16.04.2021 Kabul Tarihi: 14.06.2021

Yayın: Ocak-Haziran 2021 Yayın Tarihi: 30.06.2021

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.917549>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

TÜRKİYE’DE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA ÇERÇEVESİNDE EKOLOJİK TURİZMİN KALKINMA PLANLARI İÇERİSİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet Samet ERDEM*

Mukaddes BOZAN*

Öz

Turizm, son zamanlarda ekonomik büyümenin önünü açan önemli bir sektör haline gelmiştir. Küreselleşmenin ortaya çıkması ve teknolojik gelişmenin ilerlemesiyle birlikte turizm sektörü daha da gelişerek büyük bir gelir potansiyeli olarak cazip hale gelmiştir. Turizm sektörünün cazip hale gelmesiyle sermaye sektöre doğru kayma eğilimi göstermiş, bu durumda kaynakların sınırsızca tüketilmesi ve çevresel tahribatın göz ardı edilmesini beraberinde getirmiştir. Çevresel tahribatın artması turizmde sürdürülebilirliğin gündeme gelmesine neden olmuştur. Çevreyi etkileyen bu olumsuzluklar çevreci bireylerin ve turizmin sürdürülebilirliğiyle birlikte yeni turizm anlayışlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çalışmada Türkiye’de ekolojik turizm kavramı kalkınma planları içerisinde incelenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma kavramları açıklanmış, küreselleşme kavramı çerçevesinde turizm değerlendirilmiştir. Daha sonra ekolojik turizmin sürdürülebilirliği ele alınarak Türkiye’deki kalkınma planları içerisinde ekolojik turizm kavramı

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, mserdem@sinop.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7344-2166>.

* Yüksek Lisans Öğr., Sinop Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., aslimukaddes@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9285-8789>.

incelenmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye’deki Kalkınma Planları çerçevesinde ekolojik turizmin önemli ölçüde ele alınmadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Sürdürülebilir kalkınma, Kalkınma planları, Ekolojik turizm, Sürdürülebilir ekolojik turizm.

Evaluation of Ecological Tourism within Development Plans in the Framework of Sustainable Development in Turkey

Abstract

Tourism has recently become an important sector, paving the way for economic growth. With the emergence of globalization and the progress of technological development, the tourism sector has developed further and become attractive as a great income potential. As the tourism sector became attractive, capital tended to shift towards the sector, which in this case led to the unlimited consumption of resources and the disregard of environmental destruction. Increasing environmental damage, has caused sustainability in tourism to become a current issue. These negativities affecting the environment, together with the environmentalist individuals and sustainability of tourism, have led to the emergence of new tourism approaches (ecological tourism, alternative tourism, winter tourism, etc.). In the study, the concept of ecological tourism in Turkey has been examined in development plans. In this context, firstly, the concepts of development and sustainable development were explained and then tourism has been evaluated within the framework of the concept of globalization. After that, the concept of ecological tourism was examined in the development plans of Turkey by considering the sustainability of ecological tourism. As a result of the study, it was concluded that ecological tourism is not significantly handled within the framework of development plans

Keywords: Development, Sustainable development, Development plans, Ecological Tourism, Sustainable ecological tourism,

Giriş

Büyüme ve gelişme ile alakalı bir iktisadi terim olan kalkınma, ülkelerin az gelişmişlikten ekonomik, sosyal ve kültürel her alanda gelişmiş ülkelere daha da yaklaşması, gelişmiş ülkelerin ise daha da gelişmesine katkı sağlayarak toplumu daha ileriye taşımak olarak tanımlanmaktadır (Çakılcıoğlu, 2013: 28).

Kalkınmanın sağlıklı ve devamlı olabilmesi için sürdürülebilir olması gerekmektedir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma hem ilerleme hem de koruma kavramlarını içine almalıdır. Türkiye için sektörlerin getirilerine bakıldığı zaman turizm sektörü bu getirilerin büyük bir bölümünü karşılamanın yanı sıra sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan kalkınmanın en önemli alt sektörlerinden birini de oluşturmaktadır. Dolayısıyla turizmin sürdürülebilir olarak geliştirilmesi için çevre ile uyumlu olması gerekmektedir. Turizm, ekonomiyi olumlu yönden etkilemektedir. Fakat artan turizm faaliyetleri ve kitle turizmin getirdiği olumsuzluklar nedeniyle turizm sektörü çevreye ağır tahribatlar vermektedir. Çevreye verilen bu tahribatın önüne geçebilmek için alternatif turizm faaliyetleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Alternatif turizm faaliyetlerinin en popülerleri günümüzde ekoturizm olarak da bahsedilen ekolojik turizmdir. Çevreyi koruyarak, kalkınmanın sürdürülebilir olması ve dolayısıyla turizmin ekonomiye katkısını artırmak için sürdürülebilir turizm kavramı gündeme gelmeye başlamıştır.

Çalışmanın amacı, kalkınma kavramı çerçevesinde sürdürülebilir kalkınmanın ele alınıp, turizmde önemli bir adım olan ekolojik turizm kavramının sürdürülebilirliğinin Türkiye'deki kalkınma planları çerçevesinde değerlendirilmesidir.

Çalışmanın ilk bölümünde kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma kavramları çerçevesinde küreselleşmenin ortaya çıkışı değerlendirilmiştir. Daha sonraki bölümde küreselleşme kavramının ortaya çıkışı ile sürdürülebilir kalkınma ilişkisine ve turizmde çeşitlenme konusuna değinilmiş, kitle turizmi de değerlendirilerek ekolojik turizmin ortaya çıkışından bahsedilmiştir. Ekolojik turizm tanımlamalarıyla ele alınmış olup, sürdürülebilir bir ekolojik turizmin nasıl gerçekleşebileceği incelenmiştir. Bu bağlamda, kalkınma ve sürdürülebilirliğinin kavramsal çerçevesi oluşturu-

olarak ekolojik turizmin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Son bölümde ise Türkiye'deki kalkınma planları içerisinde ekolojik turizmin varlığı konusu ele alınmaya çalışılmıştır.

1. Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma

1.1. Kalkınma Kavramı

Büyüme, ilerleme, gelişme anlamlarına da gelen iktisadi bir kavram olarak karşımıza çıkan kalkınma, daha geri bir yapısal durumdan daha ileri bir duruma gelme anlamında kullanılmaktadır. Büyüme, ülkelerin iktisadi yapısındaki genişleme olarak ifade edilirken gelişme, ülkenin iktisadi yapısının yanında sosyo-kültürel yapısının da olumlu bir şekilde daha üst düzeylere gelmesini, ilerleme ise ileri doğru olumlu adımlar atılması olarak ifade edilmektedir (Kaypak, 2012: 14).

Bayram, Bayram ve Sürücü (2016) ye göre, kalkınma kavramı ise, '*bir ekonomide halkın değer yargıları, dünya görüşü, tüketim ve davranış kalıplarındaki değişimleri içeren toplumsal ve kuramsal yapıda dönüşüme yol açan büyüme*' olarak tanımlanmıştır. Kısaca kalkınma, daha basit bir yapıdan daha anlaşılamayan, birden çok öğeden oluşan farklı bir yapıya geçmektir (Kaya, 1997: 1).

Belirli bir süreç içerisinde gerçekleşen kalkınma, ülkelerin genel durumuna bakıldığında aynı biçimde gerçekleşmemektedir. Ülkelerin kalkınmışlık düzeyini belirleyen kalkınma hızı kavramına bakıldığında, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu hız daha belirsizken, gelişmiş ülkelerde daha yüksek oranda ve daha belirgindir. Dolayısıyla gelişmiş ülkeler iktisadi anlamda büyürken, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler ise bu ülkeler nezdinde kalkınmaktadır (Kaypak, 2012: 14).

Klasik kapitalist modelde, sınırsız üretim ve tüketim olarak tanımlanan ekonomik kalkınma kaynakların sınırsız olma gerekliliğini taşıırken, iktisadi olarak kaynakların sınırlı olması çevre göz önünde bulundurulduğunda aşırı kaynak kullanımı ve ağır çevre tahribatını da beraberinde getirmektedir. Çevre üzerindeki olumsuz koşullar göz önüne alınıp doğal kaynakların korunması, gelecek insan yaşamı-

nın korunması anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla ekonomik kalkınma çerçevesinde kalkınmanın sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için, sürdürülebilir kalkınma kavramının toplum içerisinde oldukça iyi benimsenmesi gerekmektedir (Kartal, 2019: 10).

1.2. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Günümüzde sıklıkla karşılaşılan ve kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkan sürdürülebilir kalkınma, kullanım yerine ve konularına göre farklı bakış açılarıyla yorumlanmaktadır. Herhangi bir olguyu, nesneyi devam ettirebilme olarak kullanılan sürdürülebilirlik kavramı ile ifade edilmek istenen; sürdürülebilirliğin geleceğe ışık tutması ve şimdiki kaynakları korumasıdır. Dolayısıyla sürdürülebilirlik kavramı, 19. Yüzyılın başlarında kendini toplumun hemen hemen her alanında göstermiştir (Tıraş, 2012: 59).

Sanayi Devrimi ile değişen üretim ve tüketim alışkanlıkları zamanla çevreye verilen tahribatı artırmaya başlamış ve kullanılan kaynakların sürekliliği tartışılmaya başlanmıştır (Kaypak, 2012: 16). Söz konusu dönemde gerçekleşen gelir seviyesindeki artış ve ülkelerin sürekli gelişen ekonomileriyle, çevreye verilen tahribat fark edilmemiş ve ekonomik büyümeyle birlikte çevrenin gördüğü zararın kapatılacağı düşünülmüştür. Kalkınmaya sadece ekonomik boyuttan bakıldığı için, toplumsal, kültürel ve çevresel boyutunun yanı sıra, işsizliğin, gelir dağılımındaki adaletsizliğin boyutları görmezden gelinmiştir (Özkök ve Gümüş, 2009: 52). Söz konusu olumsuzluklar ülkeler arasında sürdürülebilir kalkınmanın varlığının tartışılmaya başlanmasına neden olmuştur (Korkmaz ve Başkalkan, 2011: 62).

Sürdürülebilirlik kavramının çevre konusuyla resmi olarak ele alınması ilk defa Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 'Ortak Geleceğimiz' adlı raporunda kullanılmıştır. Raporda, sürdürülebilir kalkınma "*gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarından ödün vermeksizin bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilme*" şeklinde tanımlanmıştır (Çelik, 2006: 20). Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma bir yandan koruma bir yandan da kalkınma kavramlarını bünyesinde bulundurarak, kalkınmayı sağlarken sürdürülebilirlik için korumayı da amaç-

lamaktadır. Koruma ve kalkınmayı aynı anda gerçekleştirerek, kaynaklara ve doğal varlıklara zarar vermeden, çevreyi merkeze alarak kalkınmayı sağlayabilmek anlayışı da sürdürülebilir kalkınma kavramının bir başka tanımını oluşturmaktadır (Kaya, 1997: 2).

Sürdürülebilir kalkınma her ne kadar kaynak tüketimi konusunda karşılaşılan bir kavram olsa da özünde iktisadi büyüme ile ilgili bir kavramı ifade etmektedir. Dolayısıyla ülkelerin sürdürülebilir kalkınma politikalarının kaynaklardan ziyade ekonomik kalkınmayı dengede tutacak şekilde olduğu ve bahsedilen ekonomik dengeyi sağlayan olgunun ise küreselleşme kavramı ile açıklandığı görülmektedir (Pezikoğlu, 2012: 84).

2. Küreselleşme, Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Ortaya Çıkışı

2.1. Küreselleşme ve Sürdürülebilir Kalkınma İlişkisi

1980'lerde ticaretin serbestleştirilmesi ve yeni bir pazar anlayışının ortaya çıkması ülkeler arasındaki dengeyi değiştirmiş, bununla beraber ülkeler arasındaki karşılıklı bağımlılık ilkesinin daha da önem kazanmasına sebep olmuştur. Küreselleşmenin etkileri sadece ekonomik alanda değil siyasi, sosyal ve kültürel alanda da görülmeye başlanmıştır. Demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı kavramları ülkeler arasında popülerleşen kavramlar olmuşlardır. Dolayısıyla küreselleşmenin getirdiği her alandaki bu yenilikler ülkelerin kendi içinde birden fazla sorunla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Her alanda varlığını hissettiren küreselleşme, ulaşımdaki gelişmeler ve seyahat özgürlüğü gibi sebeplerle turizm sektörünün üzerinde de etkisini de göstermiştir (Özbe, 2002: 1-5).

Küreselleşmenin getirdiği yenilikler ve değişen turist profili, turizmin gelişmesine katkı sağlayarak, her alandaki sınırların hatta kültürel sınırların bile ortadan kalkmasına neden olmuş, bunun yanı sıra turizm de küreselleşmeyi hızlandırıcı etki yaratmıştır. Hız kazanmış küreselleşme, turizm sektöründeki sorunların küresel bir ivme kazanmasını da beraberinde getirmiş ve turizmin getirdiği tahribattan etkilenen çevre, sadece ülkeler içindeki yaşamı değil dünyadaki birçok yaşamı da etki-

lediği için küresel bir sorun haline gelmiştir. Turizmin gelişmesindeki en önemli etkenlerden birinin çevre olması nedeniyle, çevrenin etkilendiği her olumsuz durum ülkelerin kalkınmalarını da etkilemiş, dolayısıyla “sürdürülebilirlik” kavramı turizm alanında da önemli bir kavram haline gelmiştir (Özbey, 2002: 1-5).

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı sürdürülebilirlik kavramı, farklı alanlarda kullanılmaya başlanmış; sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma gibi yeni siyasi ve iktisadi yaklaşımlar ortaya atılarak kâr artışı için kaynakların sürdürülebilirliği sağlanmıştır (Pezikoğlu, 2012: 84).

Sürdürülebilir kalkınma da aynı kalkınma gibi gerçekleşmesi süreç isteyen bir kavram olması nedeniyle ortaya çıkmasını etkileyen birtakım sebepleri bünyesinde bulundurmaktadır. Kaya’ya göre bu sebeplerden en önemlileri şöyle sıralanmaktadır;

1. Kaynaklara Zarar Verme: Dünyadaki neredeyse bütün toplumlar, ekonomik büyüme ve kalkınma için oldukça kapsamlı bir şekilde çalışmaktadır. Dolayısıyla buldukları yerlerdeki her ortamı amaçlarına göre değerlendirmektedir. Doğal ortamların fazla kullanımından kaynaklı çevreye verilen her zarar havanın, suyun hatta bitki örtüsünün bile fazlasıyla zarar görmesine sebep olmuştur. İnsanların sınırsız tüketim ihtiyaçları çevrede atıkların ortaya çıkmasına ve ortaya çıkan bu atıkların hemen hemen hepsinin doğaya bir şekilde karışmasına yol açmıştır.

2. Nüfus Artışı: Hızlı nüfus artışı üretim yerine tüketimi fazlalaştırdığı için, kaynakların daha da çok kullanımına bu nedenle de yaşam standartlarının da yavaşlamasına sebep olmaktadır. Hızlı nüfus artışının özellikle az gelişmiş ülkelerde kendini göstermesinin en büyük nedeni ise az gelişmiş ülkelerdeki eğitim seviyesinin gelişmiş ülkelere kıyasla çok daha geride olmasıdır. Dolayısıyla az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik artış sürekli yavaşlamakta veya artış yaşanmamaktadır. Bu bağlamda bakıldığında az gelişmiş ülkelerdeki işsizlik oranları da buna bağlı olarak artmaktadır. Nüfusun bu denli plansız artışı kalkınmanın yanında sürdürülebilir kalkınmanın da önündeki en büyük engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmanın daha sağ-

lıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için öncelikle bu nüfus artışının sürdürülebilir kalkınma politikaları ile koordineli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

3. Az Gelişmişlik, Yetersiz Sermaye Birikimi, Tasarruf Eksikliği: Dünya nüfusunun neredeyse çoğunu oluşturan kesim ya orta ya da düşük düzeyde gelire sahip ülkelerde yaşamaktadır. Az gelişmiş ya da gelişmemiş ülkeler, içinde bulunduğu olumsuz şartlardan ve yoksulluktan kurtulabilmek için buldukları bütün kaynaklara yüklenmektedir. Dolayısıyla kaynaklara yüklenmek, kaynakların tüketimi konusunda aşırılığa sebep olmuştur. Çevre konusundaki bilinçsizliğin, eğitim seviyesinin düşük olması, plansız nüfus artışı ve teknolojinin eksikliği gibi asıl sebeplerden ortaya çıktığı görülmektedir.

4. Teknoloji: Günümüzün teknoloji çağı olması dolayısıyla ekonomik büyüme ve kalkınmayı etkileyen en büyük sebeplerden biri de ilerleyen teknolojinin kullanılması veya yanlış kullanılmasıdır. Az gelişmiş ülkeler teknolojinin faydalarından yararlanamazken, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler ise teknolojinin faydalarından oldukça fazla yararlanmaktadır. Dolayısıyla teknoloji, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmayı da etkileyerek gelişmelerin normal seyrinden farklı bir şekilde ilerlemesine neden olmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki yanlış teknoloji kullanımı, üretimin verimsiz olmasının ve ekonominin bu durumdan olumsuz etkilemesinin yanı sıra çevre ve doğanın kirlenmesini de beraberinde getirmektedir.

5. Örgütlenme: Örgütlenmeye sadece üretim faktörlerinin bir araya getirilip uygulamaya konulması olarak bakılmamalı, bunun yanı sıra ülkenin kültürel, sosyal ve var olan siyasi yapısı da göz önünde bulundurulmalıdır. Uygulamaya geçildiği takdirde, birden fazla ülkeyi ilgilendiren bir sorunla karşı karşıya kalındığı sırada örgütlenmede büyük sorunlar yaşanmaktadır. Bu bağlamda konu çevre olduğu zaman politikalar planlı bir şekilde uygulanmalıdır (Kaya, 1997: 3-10).

Sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarını sadece ekonomik büyüme açısından değil, insan ve çevre hatta teknolojinin devamlılığı açısından da değerlendirmek gerekmektedir (Aksu, 2011: 7). Sürdürülebilir kalkınmanın en büyük amacı doğal yaşamı bozmadan, kaynakları gelecek nesillere de aktarabilmek adına doğru politi-

kaların uygulanabilmesidir. Bunun yanında bir diğere önemli amacı ise sınırsız insan ihtiyaçlarını karşılayabilmenin alternatif bütün yollarını aramaktır. Dolayısıyla bu amaçlara ulaşabilmek için var olan tabii kaynakların korunması ve kaynakların farklılaşabilmesinin sağlanması da gerekmektedir (Kaya, 1997: 13-14).

Sürdürülebilir kalkınmanın en önemli amaçlarından birisi de kişi başına düşen geliri arttırmaya veya dengede tutmaya çalışmaktır. Gelir düzeyleri artan sermaye sahipleri, daha fazla yatırım yapmaya yöneldiği zaman, gelir paylaşımındaki eşitsizlik kaçınılmaz bir sorun olarak karşımıza çıkarak bu amaca yönelik adımlara sekte vurdurmaktadır (Çelik, 2006: 21). Sürdürülebilir kalkınmanın, ekonomik büyümeyi sağlamanın yanı sıra toplumsal ve sosyal hayatta meydana gelebilecek her türlü durumda (açlık, hastalık), seyrinde gitmeyen düzenin güvenliğini ve dengesini sağlamak gibi özel bir amacı olduğunu da görmek mümkündür (Özök ve Gümüş, 2009: 53). Sürdürülebilir kalkınmanın ülkeler açısından doğru bir şekilde ilerleyebilmesi için çevrenin bu kapsamda ele alınması önemlidir.

İnsanlığın geçirdiği birçok değişim sebebiyle insan doğa ile her zaman bir mücadele içine girmiş dolayısıyla insanların doğaya müdahalesi var olduğundan günümüze kadar yeni olmayan bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Zaman ilerledikçe insanoğlu var olduğu andan farklı olarak daha da 'ben merkezci' bir karaktere bürünmüş, insanlığı derinden etkileyen bir küreselleşme hareketiyle ve bunun getirdiği kapitalist ekonomi ile daha da doyumsuz bir ben yapısından, ekonomik ve toplumsal yapıda da kendini gösteren büyük bir değişiklik içine girmiştir. Sanayi devrimi sonrası ekonomideki büyük farklılaşma insanların aşırı tüketmesine ve daha az üretmesine neden olurken, tam anlamıyla bir tüketim dönemi olarak kendini göstermiştir. İnsanoğlunun sınırsız tüketim arzusu, kapitalizmi ortaya çıkardığı gibi bunun getirisi olarak tüm dünya ekonomilerinin etkilenmesine ve yeni bir dünya düzeninin başlamasına sebep olmuştur (Kartal, 2019: 9).

Sanayi Devrimiyle gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerdeki kişi başına düşen gelirin artması, ulaşımda sağlanan kolaylıklar, iletişim imkanlarının artması ve yaşanan büyük teknolojik gelişmenin beraberinde getirdiği ekonomideki artış, tu-

rizm faaliyetlerine olan ilgiyi daha da arttırmıştır (Ayaş, 2007: 60). Gelişmelere paralel olarak turizm faaliyetleri, amaçlarına, yaş kriterlerine, kişilerin özel ilgi alanlarına, seyahat yapılacak araçlara, seyahat yerlerine gidiş sürelerine ve benzeri özelliklere göre farklı şekillerde yapılmaktadır (Kaypak, 2012: 12). Turizmin; dağ turizmi, kıyı turizmi, kış turizmi, doğa turizmi, kitle turizmi gibi birçok çeşidi olsa da çalışmada kitle turizmüne ve kitle turizmüne bağlı olarak ortaya çıkan ekolojik turizm üzerinde durulacaktır.

2.2. Kitle Turizmi

Hızlı yaşamın getirdiği yenilikler, boş zamanların artması ve gelir düzeyindeki artış gibi nedenlerle daha çok orta gelirli ailelerin akın ettiği bir turizm türü olan kitle turizmi, Sanayi Devrimi sonrası kendini göstererek yükselişe geçmiştir. Belirli bir bölgede başlayan kitle turizm hareketi, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru kısa süre içerisinde yayılmıştır. Günümüze kadar birçok ülke tarafından benimsenen kitle turizmi, teknolojinin gelişmesinin getirdiği ulaşımda büyük olanaklarla her koşulda değerlendirilebilecek bir seçenek haline gelmiştir. Kitle turizm hareketinin kısa sürede tek seçenek haline gelmesi onu bir ilgi odağı haline getirirken; yoğunluğu arttırması, çevreye verdiği zarar ve rekabet gücünün fazlalaştırması gibi beraberinde getirdiği olumsuzlukların da göz ardı edilmesine neden olmuştur. Kitle turizmi hala tercih edilmesine rağmen getirdiği olumsuz etkileri sebebiyle istediği sonuca ulaşamamış ve ülkelerin hem iktisadi hem de ekolojik yapısını çok yönlü olarak bozmuştur (Kısa Ovalı, 2007: 66).

Kitle turizmi doğal çevrede birçok turizm alanının yok olmasına, tarım arazilerinin kullanımında farklılıklara, hava, su, toprak kirliliği ile insan yaşamında bir tehdit haline gelmesine, ormanların zarar görmesine, bunun yanında su tüketimini aşırı arttırarak su kaynaklarının azalmasına hatta neredeyse birçoğunun yok olmasına sebep olmuştur. Kitle turizmi olarak anılan popüler turizm anlayışı, sadece doğal çevrede değil, yapılı çevrede de olumsuz etkisini hissettirmiştir. Bu bağlamda alt yapıya fazla yüklenilmiş, kıyı kenarlarında yoğun bir yerleşme trafiği oluş-

muş (Kaya, 1997: 33) ve yerleşmelerin fazlalaşması ile erozyon riski artmaya başlamıştır (Kısa Ovalı, 2007: 76).

Değişen dünya düzeniyle birlikte turizm faaliyetlerinin çevreye olan tahribatı önlem alınamayacak kadar çok artmıştır (Kaypak, 2010: 94). Kitle turizminin getirdiği olumsuzlukların ve çevreye verilen tahribatın önlenmesi için harekete geçen çevreci bireyler, küresel ısınma ve iklim değişiklikleriyle birlikte çevre konusunda bilinçli hareket edilmesi gerektiği konusunu gündeme taşımaya başlamışlardır. Çevre konusunda başlayan bilinçlendirme hareketi, kitle turizmi dışında yeni bir turizm anlayışının olması gerektiği düşüncesinin yolunu açarak, lüks turizm anlayışından farklı turizm alternatiflerine yönelimi başlatmıştır (Kısa Ovalı, 2007: 66).

2.3. Ekolojik Turizm

Değişen turist profilinin daha çok çevreyi koruma ve çevreyi doğru kullanma düşüncesine yönelmesiyle alternatif turizm çeşitleri ortaya atılmaya başlanmış ve turizm çeşitlenmesinin en önemlilerinden biri olan ekolojik turizm ortaya çıkmıştır. Ekolojik turizmin birçok tanımı mevcut olup genel anlamıyla, doğanın doğal durumunu bozmadan, tamamen onu korumaya odaklı bir turizm anlayışını ifade etmektedir (Kaypak, 2010: 94-95).

Eskin, Tuncer ve Demirçivi (2017)'ye göre, Uluslararası Ekoturizm Topluğunun ekolojik turizm tanımını, "*çevreyi koruyan, yerel halkın refahını devam ettiren ve açıklamalar ve eğitimi de içeren doğal alanlara yapılan sorumlu seyahat*" olarak ifade etmişlerdir. Doğa turizmi olarak da bahsedilen ekolojik turizm kavramı, var olan turizmin aksine doğa ile uyumlu olarak gerçekleştirilen turizmi ifade etmektedir (Kaya, 1997: 29). Fakat doğada yapılan her turizmin ekolojik turizm olması gibi bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla ekolojik turizmin var olabilmesi için çevreye ve çevredeki yerel halka katkı sağlaması gerekmektedir (Tuna ve Erdoğan, 2013: 24). Kitle turizminin karşısında konumlanan ekolojik turizm, toplumun çevre ile uyumlu yaşayış biçimine duyarlı ve ekonomik açıdan kalkınmaya katkı sağlayacak biçimde etkin bir rol oynaması gerekmektedir.

Farklı özelliklerine göre ekolojik turizm, yeşil turizm, doğa turizmi, alternatif turizm, çevreci turizm gibi isimlerde de kullanılmaktadır. Ekolojik turizmi benimseyen turistlere ekoturist denilmekte ve ekoturistler kendi içlerinde doğa ile ilgilenen ve çevre söz konusu olduğunda bilinçli bir şekilde hareket eden topluluklar olarak kendilerini tanımlamaktadırlar. Ekoturistler, tüketim mantığını reddederek, ziyaret edilen yerlerin her bakımdan korunmasını ve yerel halkın rahatlığını göz önünde bulundurmaktadırlar. Ekolojik turizmin sadece doğa temelli bir turizm olmamasından kaynaklı tamamen benimsenen bir tanımı da bulunmamaktadır. Dolayısıyla ekoturistler arasında da henüz kabul görmüş bir tanım yer almamaktadır. Herkes tarafından benimsenen iki olgu ile, ekonomik ve çevresel bütünlüğü birlikte sağlayarak gerçekleştirilen faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekoturistler diğer turist profillerinden farklı olarak sadece tatil amaçlı doğada bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra daha bilinçli ve bilgili bir şekilde doğayı keşfe çıkararak, doğanın ihtiyacı olan her şeyi bugünkü teknolojiden de faydalanarak karşıladıkları bilinmektedir. (Kaypak, 2010: 97).

Ekolojik turizmin hem ekonomik kalkınma hem de çevrenin korunması açısından uzun vadede faydalı olabilmesi için turizmde sürdürülebilirliğin olması gerekmektedir (Tuna ve Erdoğan, 2013: 24). Sürdürülebilirlik kavramı yukarıda da bahsedildiği gibi bir şeyin devamlılığını sağlama, ileri hareket ettirme anlamında kullanılmaktadır. Turizmin sürdürülebilirliği ise, turistlerin ve gittikleri yerlerdeki yerel vatandaşların ihtiyaçlarını gelecekteki durum ya da koşulları da göz önünde bulundurarak giderme anlayışı olarak ifade edilmektedir (Avcıkurt, 1997: 136).

Sağlıklı bir sürdürülebilir kalkınmanın olabilmesi için turizmin de sürdürülebilirliğinin sağlanması ve turizmin çevre ile uyumlu olması gerekmektedir. Dolayısıyla turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için çevre ile daha uyumlu politikaların geliştirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bilinçli ve planlı uygulanan her turizm-çevre politikası ülkeye girecek daha fazla turist demektir. Çevre denildiği zaman sadece doğal yapıya değil tarihi değerlerine ve kültürel çeşitliliğine de bakmak gerekmektedir. Doğal ve kültürel yapı çeşitli sebeplerden bozulabil-

mektedir. Bunların başında düzensiz kentleşme, nüfusun yoğun bir şekilde artması ve plansız sanayileşme yer almaktadır. Bu tür olumsuzluklar çevreye verilen tahribatı arttırdığından doğal düzen giderek bozulmakta ve çevrenin zarar görmesi turizm sektörü açısından önemli bir kayıp olarak görülmektedir (Kahraman, 1994: 28).

Kitle turizminin çevreye verdiği zarardan bahsederken kitle turizmine tepki olarak başlatılan ekolojik turizm, çevrenin korunması ve ekolojik dengenin yeniden sağlanması açısından büyük bir harekettir. Hareketin uygulanabilirliği ise, ülkelerin çevreye verdiği önemin büyük bir göstergesi niteliğindedir. Bu göstergelerin en önemlilerinden birini de ülkelerin konuyu politikalarında, kalkınma planları ve programları içerisine dahil edip etmedikleri oluşturmaktadır (Kuter ve Ünal, 2009: 149). Dolayısıyla ülkelerin Kalkınma Planlarının da değerlendirilmesi konunun ele alınış biçimi ile doğrudan ilgilidir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde Türkiye'nin ekolojik turizme bakış açısının kalkınma planları çerçevesinde değerlendirilmesi yapılacaktır.

3. Türkiye'de Ekolojik Turizmin Kalkınma Planları Çerçevesinde Değerlendirilmesi

3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Plan doğrultusunda turizme ayrılan yatırımlar artırılarak, turist çekme potansiyeli yüksek yerler turizm açısından değerlendirilmiş, değerlendirilen bölgeler için yeni planların uygulamaya konulacağı belirtilmiştir. Plan kapsamında iç turizm destekleneceği, iç turizmin gelişmesi için otellerin, tatil köylerinin ve kampların kurulması öngörülmüştür. Plan dönemi içerisinde ayrıca çevre ön planda olacak şekilde doğal ve tarihi güzellikler korumaya alınarak onarılma çalışmalarına önem verileceği ifade edilmiştir. Gerçekleştirilmesi beklenen bu plan, ekolojik turizm kapsamında değerlendirildiğinde önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla ekolojik turizm kavramı net olarak belirtilmese de bu kapsamda değerlendirilebilmektedir (DPT, 1963).

3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma planında olduğu gibi ekolojik turizm kavramı ile ilgili ikinci planda da herhangi bir değerlendirme ve veriye rastlanmamıştır. Ancak plan döneminde önemli stratejik planlamalar yapılmaya çalışılmış, aynı zamanda birinci plan döneminde gerçekleştirilecek uygulamalar için adımlar atılmıştır. Kitle turizminin geliştirilmesi konusuna dikkat çekilerek bu turizm çeşidinin geliştirilmesi yolunda adımlar atılacağı ifade edilmiştir (DPT, 1968).

Turizmin geliştirilmesi ile ilgili olarak hayatı etkileyen sosyal, ekonomik ve kültürel alandaki bütün getirilerinden yararlanılacağı ifade edilmiştir. Fakat her ne kadar turizm ile alakalı planlar uygulamaya dahil edilse de plan hedefleri konusunda uygulamada geride kalındığı görülmüştür. Planda turizm faaliyetleri çok yönlü olarak modern turizmin sanayi anlayışı içinde ele alınmıştır (DPT, 1968).

Birinci Kalkınma Planı döneminde gerçekleştirilmesi kararlaştırılan otel ve tatil köylerinin yapımı tamamlanmıştır. Ayrıca İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda, doğal, tarihi, önemli değerlerin ve eserlerin korunması, gerekirse bu yerlerin onarılması ve değerlendirilmesi açısından buralardaki konaklama tesislerinin yoğunlaştırılmasına öncelik tanınacağı belirtilmiştir (DPT, 1968).

3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda konulan hedeflerin çok altında kalındığı ifade edilmiştir. 1970'li yıllarda gerçekleşen petrol bunalımı birçok sektörü sekteye uğrattığı gibi, turizm sektörünün de sekteye uğramasına sebep olmuştur. Döviz kurlarındaki ani yükseliş planda yer verilen hedeflerin gerçekleşmesinin önünde büyük bir engel olmuştur. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda kitle turizmi ile ilgili hedeflere ulaşmak için belirlenen politikalar değerlendirilmiş, bu değerlendirmelerin amacına ulaşması için gerekli alt yapı çalışmalarını oluşturulmaya çalışılmıştır (DPT, 1973).

Yapılacak turizm yatırımlarının özellikle kitle turizmine dönük olacağının altının çizilmesi belirlenen politikanın göstergesi niteliğindedir. Bu doğrultuda turizm öncelikli bölgelerdeki konaklama ve tesislerin kitle turizmin gerekleri esas

alınarak yapılacağı öncelikli olarak belirtilmiştir. Çevre göz önüne alınarak özellikle kıyıların ve milli park niteliğindeki yerlerin topluma fayda sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması ve korunması için önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiş, turizmin hızla geliştiği yerlere öncelik tanınacağı açıkça ifade edilmiştir (DPT, 1973)

Plan dahilinde gerçekleştirilmesi hedeflenen bir diğer önemli adım ise sosyal turizmin gelişmesini sağlamak amacıyla iç turizmin teşvik edilmesidir. Kitle turizminin tekrar altı çizilerek, yapılacak yabancı sermaye yatırımlarının hepsinin kitle turizmine yönelik olacağı ifade edilmiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde tarihi değerleri koruma amacını gerçekleştirecek yatırımların ön planda tutulacağı hedeflenmiş ve turizmin gelişmesine katkı sağlayacak deniz ve göl kıyılarının topluma fayda sağlayacağı şekilde yeniden geliştirilmesi için bir yol izleneceği belirtilmiştir (DPT, 1973).

Ayrıca planda bundan önceki iki kalkınma planı politikaları karşılaştırılmış fakat istenilen hedef ve amaçlara ulaşılamadığı görülmüştür. Bunun yanında, istenilen sonuç elde edilemese bile bu dönemdeki gelişmelerin dünya ortalamasının üzerinde olduğu vurgulanmıştır.

3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde, üçüncü planda gerçekleştirilmesi hedeflenen politikalar gerçekleştirilmiştir. Kitle turizminin geliştirilmesi ön planda tutularak, kitle turizmi dahilinde yapılan yatırımlar artırılmış ve turizm açısından öncelikli bölgeler belirlenmiştir. Dolayısıyla dördüncü kalkınma planı döneminde deniz, göl ve nehir kıyıları kullanılabilir yaşam alanlarına dönüştürülerek, turizm açısından önemli görülen yerlerin kendi niteliklerini kaybetmemesi adına bu yerlerin çevresine konut yapımına engel olabilecek düzenlemelerin bir an önce uygulamaya geçirileceği ifade edilmiştir (DPT, 1979).

Yatırımların ve turizm için yapılan harcamaların dördüncü plan dışına çıkılmaması sağlanmış ve kitle turizmine verilen önem daha da artırılmaya çalışılmıştır. Kitle turizmine verilen önemin artırılmasıyla birlikte, kitle turizmine yapılan yatırımların

rımların yabancı sermaye politikaları çerçevesinde değerlendirileceğinin yanı sıra, kitle turizminin yoğun olarak yapılacağı bölgelerde yatırımlara öncelik verilmesi plana dahil edilmiştir. Dördüncü Plan Dönemi dahilinde tarihi değer taşıyan alanların, kırsal ve kentsel değer taşıyan alanların belirlenerek korunması ve hedef dahilinde ulusal tarihi parkların turizme açılmasının hızlandırılacağı belirtilmiştir (DPT, 1979).

Plan kapsamında dinlenme potansiyeline sahip ormanların iç ve dış turizme açılması belirlenen hedefler arasında yer almıştır. Gerçekleştirilmesi hedeflenen politikaların kitle turizmine uygun olarak gerçekleştirilmesi için yatırımlar artırılmış, yapılan yatırımlarla belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla ‘Organize Turizm Bölgeleri’nin geliştirilmesi için çalışmaların başlatılacağına yer verilmiştir (DPT, 1979).

Turizm sektörünün devam ettirilmesinde önceliğin kitle turizmine verileceği, turizm ilkelerinin kitle turizmine göre belirleneceği, alt yapı ve üst yapıdaki sorunların çözüme kavuşturulması için bireysel ve kitle turizminin bir arada yürütüleceği açıkça ifade edilmiştir. Türkiye’nin doğal ve tarihi zenginlikleri, kitle turizmine imkân verecek ve gelir sağlayacak şekilde değerlendirilmeye alınacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’na bakıldığında, plan döneminde kitle turizminin önemi üzerinde durularak kitle turizminin her anlamda değerlendirileceği görülmektedir (DPT, 1979).

3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde turizm politikaları ile ilgili yapılacak değerlendirmelerde diğer kalkınma planlarının içerdiği politikaların uygulanabilirliği değerlendirilmeye alınmıştır. Plan çerçevesinde önemli görülebilecek bir husus *ekolojik çevreyi koruma* kavramının kullanımına yer verilmesi ve çevre ile ilgili bir planın uygulamaya geçirilmesinin sağlanacağı belirtilmiştir. Kalkınma planları çerçevesinde ekolojik çevrenin turizmle ilişkisi Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı içerisinde değerlendirilmiştir. Plan doğrultusunda Türkiye’nin doğal, tarihi ve kültürel zenginliği, kış, av ve su sporları, sağlık ve gençlik turizmi

potansiyeli, ekolojik dengeyi koruma bununla birlikte çevreyi temiz tutma ve yeterince güzelleştirme politikaları doğrultusunda değerlendirileceği ifade edilmiştir. Her ne kadar çevre konusu ele alınmış olsa da Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na bakıldığında zaman kitle turizminin önemini korumaya devam ettiği, kitle turizminin yanı sıra bireysel turizmin de göz ardı edilmediği görülmektedir (DPT, 1985).

3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ekolojik çevre kavramı içerisinde değerlendirilebilecek konulara değinilmiştir. Planda turizm ön planda tutulmuş, doğal güzelliklere ve kültürel değerlere öncelik verilerek bunları korunması ve turizme uygun yerlerin turizme açılmasının gerçekleştirileceğine vurgu yapılmıştır (DPT, 1990).

Çevre potansiyeli açısından değerlendirildiğinde, turizm sektörü için önemli görülen yerlerin belirlenerek, özellikle kıyı kesimlerinin liman kapasiteleri açısından önemini altı çizilmiştir. Kültürel değerlerin korunmaya alınarak ya da onarılarak, usulüne uygun şekilde faaliyet gösteren yatırımlarının değerlendirileceği ifade edilmiştir. Küçük kapasiteli tesisler ve aile işletmeciliğinin teşvik edilmesi ile ilgili uygulamaların olabileceğinin açıkça belirtilmiş olması, ekolojik turizm bağlamında değerlendirilebilecek olumlu bir adım olarak görülmüştür. İlk defa bu planda orman kavramı kullanılarak doğal güzelliklerin korunmaya alınıp, turizme teşvik edileceği ve turizm alt yapısının düzeltilmesi belirtilmiştir (DPT, 1990).

3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planına bakıldığında ekolojik turizmin varlığından tam anlamıyla söz edilmese de çevreyi içine alan bir turizm faaliyetinin gerekliliğinin önemli olabileceği konusuna değinilmiştir. Turizm sektörü için önemli olan doğal ve kültürel alanların korunarak, bunların sürdürülebilirliğinin sağlanması temel amaç olarak görülmüştür. Plan içerisinde üst yapının yeterli bir alt yapı ile bütünleşmesi için gerekli düzenlemelere önem verileceği ve bu doğrultuda atılacak bir adım olan ATAK (Akdeniz-Ege Turizm Alt yapısı Kıyı Yönetimi)

projesinin hayata geçirileceği ifade edilmiştir. Fakat Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında belirtildiği gibi bu projenin hayata geçirilmesi ile ilgili sorunlar yaşanmış ve proje geride kalmıştır. Avrupa Birliği çevre politikalarında ekolojik çevre için çok önemli bir ilke olan “kirleten öder” ilkesi Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı doğrultusunda değerlendirilmiştir (DPT, 1996).

Planda yer alan ve ekolojik turizm açısından önemli görülen bir diğer konu ise 2634 sayılı, Turizmi Teşvik Kanunu’nun revize edileceğinin belirtilmesi olmuştur. Turizmi Teşvik Kanunu’nun revize edilme talebinin nedeni de doğal çevrenin korunmasına bakılmaksızın turizm yatırımlarının serbest bırakılması ve devlet desteğinin alınması olarak gösterilmiştir (DPT, 1996).

3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı incelendiğinde, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde gerçekleşen 1999 Marmara depremi sebebiyle önemli değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla turizm alanı için de afet riskleri dikkate alınarak buna uygun bir arazi kullanım planının hazırlanması, çevre ve mekân kalitesinin de korunarak kentsel büyümenin kontrol altına alınması amaçlanmıştır (DPT, 2001).

Ekolojik turizm bağlamında Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’na baktığımızda önemli adımlar atıldığı görülmektedir. Özellikle kırsal alanda yaşayan nüfusun gelirini artırmak için yöresel etkinliği bulunan, el sanatları, hayvancılık dokumacılık gibi alanlarda çalışanların destekleneceği ifade edilmiştir (DPT, 2001).

Kalkınma Planları içerisinde ekolojik turizm kavramı ilk defa Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı içerisinde yer almıştır. Ekolojik turizmin geliştirilmesi için Tabiatı Koruma Alanları, Milli Park ve benzeri korunan alanların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmiş ve plan döneminde Gelibolu Tarihi Milli Parkı Kanunu yürürlüğe girmiştir. Plan çerçevesinde ekolojik turizm ile ilgili önemli bir gelişme de turizme yapılan tüm yatırımların doğal, tarihi ve toplumsal çevreyi ko-

ruyan, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına önem verilmesi olmuştur (DPT, 2001).

Sürdürülebilir turizm ve ekolojik turizm açısından bakıldığında plan kapsamında Milli Parkların da sürdürülebilirliği için çalışmaların yürütüleceğine yer verilerek, Turizm Sektörü Ana Planı (TUSAP)'nın uygulamaya geçirileceği belirtilmiştir. Turizmde tüketici tercihlerinin değişmesi nedeniyle alternatif oluşturmak için kış, golf, dağ, termal ve ekolojik turizm gibi faaliyetler ile ilgili yönlendirmelerin yapılacağı ifade edilmiştir (DPT, 2001).

3.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı politikaları ekolojik turizm bağlamında incelendiğinde, çevre ve ekoloji konusu yeniden ön planda tutularak değerlendirilmelerin yapıldığı görülmüştür. Plan doğrultusunda tarım ve turizm başta olmak üzere, sektörlerin çevreye duyarlılığı sağlanarak ekolojik potansiyelin değerlendirileceği ve koruma-kullanma dengesinin gözetileceği ifade edilmiştir (DPT, 2007).

Doğal orman ekosistemini başta yangınlar ve zararlılar olmak üzere çeşitli faktörlere karşı etkin şekilde koruyarak, koruma-kullanma dengesinin sağlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca ekolojik turizmin geliştirilmesi için verimli şekilde yönetilebilecek bir sistemin varlığından söz edilmiştir. Ekolojik turizm kavramının, her ne kadar son dönemlerde öne çıktığı ve kalkınma planları içerisinde yer almış olduğu görülse de Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda istediği desteği alamadığı görülmektedir (DPT, 2007).

3.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)

Planda sağlık sektörünün ön plana çıktığı, turizm sektörünün ise daha geri planda kaldığı görülürken, plan içerisinde yer alan turizm başlığı sağlık turizminden oluşmaktadır. Farklı turizm çeşitlerinin de ele alındığı planda turizm çeşitlerinin de alt yapılarının iyileştirilmesi yönünde çalışmaların yapılacağına yer verilmiştir. Plan çerçevesinde önemli bir yer tutan sağlık sektörü ile alakalı her konu ele alınmış ve buna uygun politikalar belirlenmiştir. Ekolojik turizm kavramı, Onuncu

Kalkınma Planı içerisinde direkt olarak yer almamış olsa da alternatif turizm türlerinin de gelişiminin desteklenmesinde önemli rol oynayacağı konusunda değerlendirilmeye alınmıştır. Çevre ve turizm konusu birlikte değerlendirildiğinde, yeşil büyüme kavramının önemli olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla çevreye duyarlı turizm sektörü oluşturularak, ekolojik kapasitenin değerlendirilmesi öngörülmüştür (DPT, 2014).

Yurtiçi ve yurtdışındaki kültürel varlıklarımız, toplumun kültür, tarih ve estetik bilincini geliştirecek ve kültür turizmine katkı sağlayacak politikaların uygulamaya konulacağı belirtilmiştir. İncelenen diğer kalkınma planlarında da bahsedildiği gibi turizmin ağırlıklı olarak kitle turizmine dayalı olarak gerçekleşeceği ifade edilmiştir. Aynı zamanda sürdürülebilir turizmin gerçekleştirilmesi için teşvik çalışmalarının yapılacağı da planda değerlendirilen bir başka konuyu oluşturmaktadır (DPT, 2014).

3.11. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)

Plan, Onuncu Kalkınma Planı politikalarının devamı niteliğinde olduğu bir plan olarak değerlendirilmeye alınabilir. Ekolojik turizm geri planda tutularak daha fazla gelir sağlayan farklı turizm çeşitlerine (golf, yat, sağlık, düğün, gastronomi) yatırım yapılacağı ve bu turizm çeşitlerine öncelik verileceği belirtilmiştir. Ekolojik turizmden direkt olarak bahsedilmese de çevreye duyarlı ve sorumlu turizm anlayışı ile sürdürülebilir turizm uygulamalarının geliştirileceği vurgulanmıştır (DPT, 2019).

Sonuç

Turizm sektörüne her geçen gün daha da gelişen bir sektör olarak bakıldığında, sektörün gelişmesi için kaynakların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekirken, turizmin kalkınmaya katkı sağlayabilmesi için hem kaynakları devam ettirebilmesi hem de çevre üzerinde baskı oluşturmaması gerekmektedir. Geçmiş dönemlerde büyük bir rağbet gören kitle turizminin çevrede yarattığı tahribat, farklı turizm çeşitlenmelerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kitle turizmine karşı çıkan ve faaliyetlerini reddeden ekolojik turizmin ekonomiye çev-

reye duyarlı biçimde katkı sağlıyor oluşu alternatif turizm çeşitlenmesinin en başlarında yer almasını sağlamaktadır.

Çalışmada, kitle turizmin gelişimi ve getirdiği olumsuz çevre sorunlarına karşın ekolojik turizmin nasıl değerlendirildiği ve nasıl geliştiği ile ilgili soruların cevapları aranmış, kitle turizminden geriye kalan hasarı ekolojik turizmin avantajlarından yararlanarak karşılayabilmenin üzerinde durularak bu bağlamda ekolojik turizm ve kitle turizmi ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalar Kalkınma Planları çerçevesinde incelenmiştir.

Türkiye'deki Kalkınma Planları incelendiğinde ekolojik turizm, hiçbir kalkınma planında merkezde yer alacak şekilde değerlendirilmediği görülmüştür. Her ne kadar ekolojik turizmin varlığından Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında net olarak bahsedilse de Beşinci, Altıncı ve Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda da dolaylı ve net olmayan bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Ekolojik turizm kavramı incelendiğinde, kavramın özellikle Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda ön plana çıktığı görülmüştür. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı politikalarında varlığını hissettiren ekolojik turizm kavramı, Onuncu Kalkınma Planı'nda önemini yitirmiş, On Birinci Kalkınma Planı çerçevesinde neredeyse hiç ele alınmamıştır.

Ekonomik kalkınma yerine önceliğin ekonomik büyümeye verilmesi ve bu bağlamda uzun vadeli politikalar yerine kısa vadeli gelir getirici yaklaşımların tercih edilmesi, planların daha çok kitle turizmine yönelik olmasının nedenlerinden biri olarak görülmektedir.

Dünya'da çevre farkındalığının oldukça arttığı günümüzde, turizm gibi önemli bir sektörün bu farkındalıkla biçimlenmesi oldukça önemli olduğu, bu durumun Türkiye'nin daha çok tercih edilen bir lokasyon olması, turizm gelirlerinin çeşitlenmesi ve ülke ekonomisine katkısının artırılması bakımından gerekli olmasının yanı sıra yaşanabilir çevre sorumluluğunun da bir parçası olarak düşünülmektedir.

Özellikle nitelikli turist olarak görülen harcama kapasitesi yüksek bireylerin ekonomiye daha fazla katkı verirken doğayı da koruduğu ve bu trendin zamanla artış gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin de bu yöndeki politi-

kalara ağırlık vermesinin sürdürülebilir kalkınma sürecine daha fazla katkı sağlatacağı öngörülmektedir.

Bunun yanı sıra Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde çevre ve turizm kriterlerini karşılamak ve uyum politikaları kapsamında daha sürdürülebilir bir kalkınma için ekolojik turizm gibi her iki konuyu da kapsayan çalışmalara ağırlık verilmesinin faydalı olabileceği öngörülmektedir.

Çalışmada Türkiye'nin ulusal politikaları açısından bir değerlendirmesi yapılmış olup, uluslararası politikalar ele alınmamıştır. Gelecek çalışmalarda Avrupa Birliği politikaları gibi uluslararası politikaların karşılaştırılmalı analizi yapılarak konuyu dış politika penceresinden de değerlendirmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma ve çevre*. Güney Ege Kalkınma Ajansı.
- Avcıkurt, C. (1997). *Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde Türk turizmi: Sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayaş, N. (2007). Çevresel sürdürülebilir turizm gelişmesi. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9 (1), 60.
- Çakılcıoğlu, M. (2013). Turizm odaklı sürdürülebilir kalkınma için bir yöntem önerisi. *Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 9 (16), 28.
- Çelik, Y. (2006). Sürdürülebilir kalkınma ve sağlık. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 9 (1), 20-21.
- DPT (1963). *Birinci beş yıllık kalkınma planı (1963-1967)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 12 Haziran 2020.
- DPT (1968). *İkinci beş yıllık kalkınma planı (1968-1972)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 20 Haziran 2020.
- DPT (1973). *Üçüncü beş yıllık kalkınma planı (1973-1977)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 04 Temmuz 2020.
- DPT (1978). *Dördüncü beş yıllık kalkınma planı (1978-1983)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 11 Temmuz 2020.

- DPT (1985). *Beşinci beş yıllık kalkınma planı (1985-1989)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 23 Temmuz 2020.
- DPT (1990). *Altıncı beş yıllık kalkınma planı (1990-1994)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 01 Ağustos 2020.
- DPT (1996). *Yedinci beş yıllık kalkınma planı (1996-2000)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 12 Ağustos 2020.
- DPT (2001). *Sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001-2005)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 25 Ağustos 2020.
- DPT (2007). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 07 Eylül 2020.
- DPT (2014). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 17 Ağustos 2020.
- DPT (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 01 Ağustos 2020.
- Erkol Bayram, G., Bayram, A.T., Sürücü, Ö. (2016). Sürdürülebilir kalkınma için turizm: Şanlıurfa’da bulunan sivil toplum kuruluşlarının görüşleri. *ÜNİDAP Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı*, 428.
- Eskin, B., Tuncer, M., Demirçivi, B.M. (2017). Alternatif turizm çeşidi olarak ekolojik turizm: Hasan dağı örneği. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9 (3), 15-26.
- Kahraman, N. (1994). Sürdürülebilir kalkınma ve turizm. *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12, 28.
- Kartal, G. (2019). Sürdürülebilir kalkınma anlayışına farklı bir bakış: Cittaslow ‘Yavaş Şehir’ hareketi ve sürdürülebilir kalkınma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21 (36), 9-10.
- Kaya, İ. (1997). *Sürdürülebilir turizm kalkınması ve ülkemiz açısından bir değerlendirme*. Yayımlanmamış doktora tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1-33.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik turizm ve sürdürülebilir kırsal kalkınma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 12-16.
- Kaypak, Ş. (2010). Ekolojik turizmin sürdürülebilirliği. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 94-97.

- Kısa Ovalı, P. (2007). Kitle turizmi ve ekolojik turizmin kavram, mimari ve çevresel etkiler bakımından karşılaştırılması. *Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 2 (2), 66-76.
- Korkmaz, M., Başkalkan, S.N. (2011). Eğirdir gölü ve çevresinde turizm gelişiminin sürdürülebilirliği üzerine değerlendirmeler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 12, 62.
- Kuter, N., Ünal, H.E. (2009). Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin, çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 149.
- Özbey, F.R. (2002). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir turizm kalkınması. *Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 1-5.
- Özkök, F., Gümüş, F. (2009). Sürdürülebilir turizmde bilginin önemi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 52-53.
- Pezikoğlu, F. (2012). Sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma kavramı içinde tarım-turizm-kırsal alan ilişkisi ve sonuçları. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22), 84.
- Tıraş, H.H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: Teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 59.
- Tuna, A., Erdoğan, E. (2013). Ekolojik kültürel turizm aracı eko müzelerin kültürel peyzaj açısından irdelenmesi. *Ormanlık Dergisi*, 9 (2), 24.